

ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАТЬКІВ З ПИТАНЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкрито зміст і структуру поняття «педагогічна компетентність батьків», охарактеризовано її компоненти та показники: когнітивно-орієнтаційний, емоційно-ціннісний, діяльнісний. Представлено методичні аспекти підвищення педагогічної компетентності батьків з питань морального виховання учнів початкової школи в умовах позашкільного навчального закладу, розроблені у контексті проведеної дослідно-експериментальної роботи.

Ключові слова: компетентність, компетенція, педагогічна компетентність батьків, позашкільний навчальний заклад, моральне виховання, молодший школяр, зустрічі «у колі сім'ї», «уроки взаємонавчання».

В умовах пошуку оптимальних змісту і шляхів формування повноцінної підростаючої особистості залишається актуальним виховання таких моральних рис, як чесність, працьовитість, толерантність, доброзичливість. Однак через наявну у суспільстві кризу духовності, нівелювання цінностей життя, загострення проблем сімейного виховання, морального виховання особистості не приділяється належної уваги. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки створенню гнучкої системи виховання дітей та молоді, яка б і враховувала потреби часу, і задовольняла запити та інтереси підростаючої особистості.

Одне з провідних місць у цій системі посідає позашкільна освіта, яка сприяє всебічному розвитку особистості, забезпечує умови її соціалізації у вільний від навчання час. Специфікою діяльності навчальних закладів системи позашкільної освіти є швидке реагування на суспільні запити, інтереси та потреби молодого покоління, вимоги держави щодо освіти і виховання.

У Законі України «Про освіту» [1], Концепції виховання гуманістичних цінностей учнів [2], Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти [3], Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті [5], програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» [6] акцентовано на потребі налагодження взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу,

активізації пошуку шляхів удосконалення процесу морального виховання.

Отже, виникає потреба у розширенні кола суб'єктів виховання, координації зусиль батьків і педагогів усіх закладів освіти для забезпечення адекватності виховного впливу на молодшого школяра. Відтак, питання підвищення педагогічної компетентності батьків з питань морального виховання учнів початкової школи в умовах позашкільного навчального закладу набуває особливої актуальності і значущості.

Проведений нами аналіз науково-педагогічної та методичної літератури засвідчив, що окресленій проблемі присвячено ряд досліджень. Так, філософські засади і передумови морального виховання схарактеризовано в працях А. Ахвердова, Н. Бердяєва, А. Гусейнова, Н. Крутова, А. Лопуховської, О. Целікової та інших науковців. Психологічні механізми та закономірності морального виховання школярів розкрито в роботах психологів С. Анісімова, Т. Ващенко, В. Гуріна, М. Іванчук, Д. Колесова, Н. Непомнящої, Р. Павелківа, В. Рибалки, Є. Суботського. Методи та форми організації морального виховання вивчали Е. Беловерцев, З. Васильєва, В. Кротов, Л. Маленкова, В. Чернокозова, Н. Щуркова. Технологічний підхід у навчально-виховному процесі обґрунтовано Л. Маленковою, О. Пехотою, Л. Шульгою, В. Кукушиним. Особистісно орієнтований підхід в організації морального виховання вивчали І. Бех, О. Бондаревська, В. Бучківська, К. Чорна, І. Якиманська. Зміст поняття «компетентність» став предметом наукового аналізу В. Бондаря, О. Булавенко, І. Гушлевської, О. Козиревої, Т. Амельченко, І. Кислої. Характеристику процесу формування професійної компетентності здійснено в працях С. Алієва, Н. Болтенкова, Т. Колупаєвої, О. Заславської. У роботах Ю. Бугана, К. Старченко, О. Козакова, Ю. Мальованого, А. Розенберга проаналізовано діагностичні підходи до визначення рівня компетентності педагога.

Розробленню проблеми підвищення педагогічної компетентності батьків з питань морального виховання велику увагу приділяли класики педагогічної науки П. Блонський, Г. Ващенко, П. Лесгафт, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький. У контексті нашого наукового пошуку важливим є дослідження організації взаємодії школи і сім'ї у вихованні дітей, здійснені Г. Авдіянц, Т. Алексеєнко, М. Боритком, С. Будзей, М. Генік, О. Докукіною, О. Захаренком, С. Корнієнко, Є. Коротаєвою, Т. Кравченко, С. Мартинен-

ко, Л. Назаренко, Є. Новіковим, В. Тернопільською, Р. Шулигіною та іншими.

Актуальність порушеної проблеми зумовила вибір теми статті, *мета* якої полягає в розкритті методичних аспектів підвищення педагогічної компетентності батьків з питань морального виховання учнів початкової школи в умовах позашкільного навчального закладу.

Сучасна сім'я вирізняється цілеспрямованою переорієнтацією на нові цінності ринкової економіки. У таких умовах головними важелями виховання все частіше виступають матеріальні цінності, що негативно відображається на моральності дітей, знижує виховний вплив загальноосвітніх навчальних закладів. Однак позашкільний навчальний заклад, школа і сім'я — це могутні виховні сили, які за налагодження позитивної взаємодії можуть створити оптимальні умови для морального виховання молодших школярів.

Як засвідчили результати проведеного дослідження, у позашкільному навчальному закладі досить легко вдалося налагодити спільну взаємодію між батьками та педагогами, що, на нашу думку, пояснюється принципом добровільності, на основі якого будується діяльність цього закладу. Звідси важлива перевага позашкільного виховного простору: батьки зацікавлені в тому, щоб їхня дитина не просто задовольняла власні інтереси, а розвивалась, збагачувалася духовно і морально. Адекватність виховних впливів педагогів і батьків є важливою умовою ефективності морального становлення молодших школярів, що, своєю чергою, забезпечується через підвищення рівня педагогічної компетентності батьків [8].

Термін «компетентність» (від лат. «competentes», «competentis — відповідний, здібний») вказує на сукупність відповідних знань, які необхідні для ефективної професійної діяльності, а також передбачає оволодіння уміннями, досвідом у певній галузі [7, с. 346]. Компетенція — це коло питань, проблем, у вирішенні яких особа має певні повноваження, знання, досвід [7, с. 347]. Термін «педагогічна компетентність батьків з питань морального виховання» ми розуміємо як наявність у батьків відповідних знань, які необхідні для здійснення ефективної виховної діяльності, а також умінь, досвіду у педагогічній діяльності з формування моральної вихованості дітей.

З метою оцінювання результатів проведеної роботи з батьками нами було виокремлено й охарактеризовано компоненти і відповідні показники: когнітивно-орієнтаційний (система

знань, необхідних для здійснення морального виховання), емоційно-ціннісний (ставлення до проблем виховання, а також уміння співпрацювати з дитиною), діяльнісний (готовність до реалізації знань, бажання підвищувати свій педагогічний рівень).

Для оцінювання ефективності здійсненої роботи виокремлено високий, середній та низький рівні сформованості педагогічної компетентності батьків (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика рівнів сформованості педагогічної компетентності батьків молодших школярів, які навчаються в позашкільних навчальних закладах

Когнітивно-орієнтаційний компонент (система знань, необхідних для здійснення морального виховання)		
<u>Високий</u>	<u>Середній</u>	<u>Низький</u>
Володіють достатньо повними системними знаннями особливостей, змісту, засобів морального виховання в сім'ї	Притаманні адекватні, але недостатньо повні знання проблеми морального виховання в сімейному колі	Не володіють відповідними знаннями щодо здійснення морального виховання
Емоційно-ціннісний компонент (ставлення до проблем виховання, а також уміння співпрацювати з дитиною)		
<u>Високий</u>	<u>Середній</u>	<u>Низький</u>
Проявляють позитивне ставлення до проблем виховання, уміють налагоджувати відносини з дітьми	Не завжди проявляються позитивні тенденції у ставленні до морального виховання; те саме стосується вміння налагоджувати стосунки із дитиною	Характеризуються байдужістю до виховання дітей, не вміють налагоджувати відносини із дітьми
Діяльнісний компонент (готовність до реалізації знань, бажання підвищувати свій педагогічний рівень)		
<u>Високий</u>	<u>Середній</u>	<u>Низький</u>
Здійснюють систематичну виховну роботу у контексті морального виховання, активно підвищують свій педагогічний рівень	Виховна робота не характеризується системністю; бажання підвищувати свій педагогічний рівень співвідноситься із послабленою активністю	Педагогічні знання не втілюються на практиці через їх часткову або повну відсутність; не прагнуть до збагачення педагогічних знань

Дослідженню виховної спрямованості сімей сприяло проведення з молодшими школярами морально-етичних бесід на теми: «Мій дім — моя фортеця», «Мої батьки — мої друзі»,

«Наймиліше слово — мама», «Чи потрібно допомагати мамі?», «Ми з татом — дружна команда», «Бабуся і дідусь — скарбниця мудрості», «Батьки навчають мене жити...», «Навіщо потрібні сестри та брати?», «Хто навчає нас життєвої мудрості?», «Чому плаче матуся?», «Батьки теж люблять солоденьке», «Ми теж будемо старими...», «Традиції нашої сім'ї» тощо. Важливим у цьому напрямі стало проведення виховної години на тему: «Батьки навчають мене жити». Ми диференціювали сім'ї молодших школярів, які навчаються в позашкільних навчальних закладах, за активністю виховної діяльності батьків.

Нами виокремлені такі типи сімей: конструктивні (пасивні та активні) та деструктивні, що було враховано в організації педагогічної просвіти батьків та забезпеченні адекватності виховних впливів сім'ї і педагогів позашкільних навчальних закладів.

Для підвищення рівня педагогічної компетентності батьків ефективною виявилася робота із педагогічної просвіти. Така робота проводилася упродовж двох років одночасно з підготовкою педагогів та проведенням виховної роботи з учнями початкових класів, які займаються в гуртках і секціях позашкільних навчальних закладів.

Було визначено такі форми роботи з батьками: консультації, бесіди (індивідуальні, групові), лекційні заняття, семінари, тренінги, рольові ігри, зустрічі «у колі сім'ї», «уроки взаємонавчання» тощо. Крім того, батьків залучали до проведення гурткових «сімейних занять», презентацій, звітів, виховних годин, благодійних акцій. Робота з батьками здійснювалася відповідно до складеного нами плану (табл. 2).

Ознайомленню батьків із новинками науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, сучасними виховними технологіями сприяло проведення тренінгів. Застосування тренінгової форми передбачало формування умінь діяти в нестандартних ситуаціях, використовувати методи переконання, навіювання, ігнорування, покарання з метою формування сталої моральної поведінки, становлення світоглядної позиції, розвитку життєвих ціннісних орієнтирів тощо.

Таблиця 2

План роботи з підготовки батьків до здійснення морального виховання

Завдання	Форми роботи	Термін виконання
1. Моніторинг педагогічної компетентності батьків щодо морального виховання молодших школярів	Усне та письмове опитування	1 раз на місяць
2. Теоретична підготовка батьків з питань організації та здійснення виховної роботи	Лекції Консультації	1 раз на місяць Постійно
3. Формування практичних навичок організації та реалізації виховної роботи	Тренінги	1 раз на 2 місяці
4. Організація спільної взаємодії з педагогами і дітьми	«Зустрічі в колі сім'ї», конкурси, екскурсії, виставки, благодійні акції та рейди	Згідно з планом проведення

Проведення консультацій для батьків учнів початкових класів, які навчаються у позашкільних навчальних закладах, мало на меті надання допомоги у вирішенні проблем, пов'язаних із проведенням спільних виховних заходів, організацією морального виховання в сімейному колі тощо. Крім того, консультації давали можливість скоординувати діяльність батьків та педагогів з метою корекції негативних проявів поведінки учнів.

У роботі з батьками використовувались рольові ігри, які сприяли формуванню навичок здійснення виховного впливу на дітей, а також налагодженню позитивної взаємодії між батьками та молодшими школярами. Основою для проведення рольових ігор було обрано різні життєві ситуації, в яких батьки виступали в ролі «псевдовихователів», заклопотаних батьків, яким не вистачає часу на виховання своїх дітей, «неслухняних» дітей, які вимагають уваги та любові, тощо. Використання такого інтерактивного методу, як засвідчили результати проведеного опитування, допомогло батькам «переоцінити власні можливості, поведінку стосовно власної дитини», «усвідомити і зрозуміти, що відбувається з нею в тій чи іншій ситуації», «переконатися в необхідності пошуку оптимальних шляхів морального виховання». Таким чином, нами врахований діяльнісний характер сімейного виховання, визначений О. Г. Кучерявим [4, с. 393].

Вагому допомогу батькам, а також педагогам позашкільних навчальних закладів в організації морального виховання, як засвідчили результати проведеного дослідження, надало проведення зустрічей «У колі сім'ї», «урокив взаємонавчання». Такі заходи, спрямовані на обмін досвідом між всіма суб'єктами виховного процесу, проходили у формі доповідей, презентацій-обговорень, виставок тощо. Залучення батьків до проведення проблемно-методичних семінарів, засідань круглих столів, проблемних груп сприяло не лише створенню умов для взаємопідтримки, а й, насамперед, визначенню актуальних проблем, пов'язаних із організацією морального виховання в позашкільних навчальних закладах, інформуванню батьків про результати експериментальної роботи.

Ефективно у процесі морального виховання молодших школярів виявилася робота, пов'язана із залученням батьків до проведення гурткових так званих «сімейних занять», виховних годин, благодійних акцій. Зокрема, «сімейні заняття» мали на меті налагодити позитивні взаємини між батьками та молодшими школярами, створити атмосферу довіри, відповідальності за результати своєї праці, активізувати метод прикладу для формування моральної поведінки. Так, було проведено спільні заняття з батьками в гуртках образотворчого мистецтва, м'якої іграшки, спортивно-оздоровчому, фольклорній студії тощо. Для проведення занять гуртка образотворчого мистецтва пропонувалися такі теми: «Малювання сімейного дерева», «Домашні пригоди у вихідний день», «Тато, мама, братик і я – щаслива сім'я», створення композицій, виготовлення подарунків для бабусі, дідуся.

Підвищенню рівня педагогічної компетентності батьків сприяло їх залучення до організації та проведення благодійних акцій і рейдів: «Подаруй іграшку вихованцю дитячого будинку», «Всі діти люблять свято», «Допоможи бабусі», «Птахи потребують твоєї допомоги», «Посади дерево». Така робота сприяла вихованню у молодших школярів доброзичливості, чуйності, турботливості, працьовитості, а також допомагала батькам краще зрозуміти свою дитину, навчитися використовувати різні засоби і методи впливу на неї. Ефективним виявилось виконання спільного домашнього завдання після проведення виховних годин на тему «Батьки навчають мене жити».

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що підвищення педагогічної компетентності батьків з питань морального

виховання учнів початкової школи в умовах позашкільного навчального закладу можливе за умови систематичної просвітницької роботи з батьками, забезпечення адекватності виховних впливів батьків і педагогів позашкільних навчальних закладів, що було реалізовано нами на основі принципів співробітництва, співдіяльності, взаємодопомоги та взаємопідтримки. У такій системі взаємодії педагоги були помічниками батьків, надаючи необхідну інформацію для підвищення рівня обізнаності щодо морального виховання дітей. Своєю чергою, батьки допомагали педагогам у проведенні виховних заходів, здобутті відомостей про результати виховного впливу.

Перспективами подальших розвідок у цій сфері є питання морального виховання учнів різних вікових груп під час взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і сім'ї, підготовки педагогічних кадрів для забезпечення співпраці учасників виховного процесу тощо.

Література

1. Про освіту : Закон України [Електронний ресурс] : постанова Верховної Ради України від 23.05.1991 №1060-XII, редакція 01.04.2014, підстава наказ №1166-18. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>. — Назва з екрана.
2. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів / І. Д. Бех // Шкільний світ. — 2005. — № 45 (грудень). — С. 4-11.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник МОУ. — 1996. — № 13. — С. 2-5.
4. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. / О. Г. Кучерявий. — К. : Слово, 2014. — 440 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. — 2001. — 11-18 липня. — С. 2-6.
6. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 124. — Режим доступу : <http://mon.gov.ua/ua/activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/196/6561/>. — Назва з екрана.
7. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. — К. : Наукова думка, 2000. — 784 с
8. Шагай Н. М. Педагогічні умови морального виховання учнів початкових класів у позашкільних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Н. М. Шагай // Рівненський держ. гуманітарний ун-т. — Рівне, 2007. — 339 с.

В статтє раскрыто содержание и структура понятия «педагогическая компетентность родителей», охарактеризованы ее компоненты и показатели: когнитивно-ориентационный, эмоционально-ценностный, деятельностный. Представлены методические аспекты повышения

педагогической компетентности родителей по вопросам морального воспитания учеников начальной школы в условиях внешкольного учебного заведения, разработанные автором в контексте проведенной опыт-но-экспериментальной работы.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, педагогическая компетентность родителей, внешкольное учебное заведение, моральное воспитание, младший школьник.

N. M. Grynko

An Increase of Professional Competence of Parents on Moral Education of Junior Schoolchildren in Conditions of Out-Of-School Educational Establishment

Rivne State Humanitarian University (31 Ostafova Str., Rivne, Ukraine).

In the article, the content and structure of the concept «pedagogical competence of parents» are disclosed, its components and indices are described: cognitive-orientational (a system of knowledge necessary for realization of moral education), emotionally-value (attitude towards problems of education, and also the ability to cooperate with a child), activity (the readiness to implement knowledge, the desire to promote the pedagogical level). The methodical aspects of pedagogical competence of parents are presented concerning moral education of students of elementary school in conditions of out-of-school educational establishment, which are developed by the author in the context of experimental work. Among the effective forms of work with parents used by the author are consultations, conversations, lectures, training, role plays, family meetings, «lessons of interteaching», problem-methodical workshops, round tables, problem groups.

Keywords: competence, pedagogical competence of parents, out-of-school educational establishment, moral education, junior schoolchildren.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The law of Ukraine «On education»] (Regulation No. 1166-18, April, 1). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>.
2. Bekh, I. D. (2005). Kontsepsiia vykhovannia humanistychnykh tsinnosti uchniv [Conception of education of pupils' humanistic values]. Shkilnyi Svit [School World], 45, 4-11.
3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (1996). Kontsepsiia vykhovannia ditei ta molodi u natsionalnii sistemi osvity [Conception of education of children and young people in the national system of education]. Informatsiyni zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Informative collection of the Ministry of education and science of Ukraine], 13, 2-5.
4. Kucheriavyi, O. G. (2014). Pedahohika: osobystisno-rozvyvalni aspekty [Pedagogy: personality-developing aspects]. Kyiv: Slovo.
5. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2001). Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI stolitti [National doctrine of development of education of Ukraine in XXI century]. Osvita [Education], 11-18, 2-6.
6. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2011). Osnovni oryentiry vykhovannia uchniv 1-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Main directions of education of pupils of 1-11 grades of secondary schools of Ukraine] (Decree No. 124, October 31). Retrieved from <http://mon.gov.ua/>

ua//activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/196/6561/.

7. Morozov, S. M. & Shkaraputa, L. M. (2000). Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. Kyiv: Naukova Dumka.
8. Shagai, N. M. (2007). Pedagogichni umovy moralnoho vykhovannia uchniv pochatkovykh klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh [Pedagogical conditions of moral education of junior pupils in the extra-curriculum educational establishments]. (Dissertation Abstract, Rivne).